

Izlaganje sa znanstvenog skupa

UDK 1:001

Što je to suvremeno doba?

Goran Gretić

Sažetak

Autor na primjeru Heideggerove filozofije analizira bit modernog vremena te zaključuje:

Danas je neophodno i nužno mišljenje koje promišlja znanstveno-tehnički označeno znanje, znanje koje posreduje sve temeljne vidove suvremenog svijeta sa samim sobom i međusobno, pa je stoga i ono ujedinjujuće i određujuće suvremenog doba. Mi smo u stanju samo onda misliti to središte, sredinu koja u sebi drži moderni svijet, dakle ono što jest, ako istovremeno promišljamo njegovo »otkuda« i »kamo«, dakle ako ga shvaćamo povijesno. Naime, taj moderni scijentistički tehnički svijet jest i biva povijesno, budući da se nalazi i jest na putu od nekog »otkuda« k nekom »kamo«. Ono »otkuda« nam je poznato, to je ontologijska metafizika u svojim povijesnim mijenama, a ono »kamo«, i to je samo slutnja i nagađanje, mogući je obrat znanstveno-tehničkog svijeta u novu epohu bitka koju nazivamo »događaj«. Ovo naše suvremeno doba, znanstveno-tehnički svijet, može se označiti kao nešto između, kao prolaz koji je razdoblje krajnjeg zaborava bitka i kao takvo vrijeme krajnje ugroženosti bića čovjeka kao čovjeka.

Znanstveno-tehnički svijet nastao je i započeo u mišljenju i s mišljenjem i završit će s mišljenjem ili u opustošenju ljudskog svijeta ili u prijelazu u drugačiji usud bitka i čovjeka, jer oboje su oduvijek jedno, pa stoga i sve ovisi o načinu mišljenja.

Ovo pitanje kao prvo upućuje u smjeru tradicionalnog temeljnog pitanja o smislu suvremenog i sadašnjeg, a to znači onog što je već dugo prisutno i određujuće, ali isto tako i onog budućeg. Međutim, vrijedno je promisliti ne mora li to temeljno pitanje izmijeniti svoj tradicionalni oblik, i to prvenstveno zato što znanosti, a to je ono određujuće suvremenog doba, više nisu utemeljene u ontologiji, naime u jednom uvijek upitnom znanju. Dakle, znanosti više nisu utemeljene u znanju o bitku bića, pa stoga više nisu ni utemeljene u bitku, ali istovremeno, čini se, nužno ipak nekako jesu. I već zbog toga se čini da bitak više nije prvi i posljednji obzor mišljenja, pa bi već i zbog toga bilo neprimjereno označiti ovakvu vrstu razmatranja pukim ontologiziranjem.

U našim razmatranjima polazimo od sljedećeg stajališta: suvremeno doba trajno je predstavljeno i određeno sa četiri vida, vidokruga razmatranja.

Prvi vid je Nietzscheova analiza onoga što nazivamo moderno doba; prema Nietzscheovoj spoznaji u 19. stoljeću počinje prevlast animalnosti koja zatim u 20. stoljeću dopijeva do svoje bezuvjetne vladavine. Animalnost u Nietzscheovu smislu može se okarakterizirati kao zahvaćanje cjeline svijeta koji time postaje jedinstveni predmet tog sveobuhvatnog animalnog nasrtaja. Svojom filozofijom života Nietzsche teži prevladavanju nadolazećeg nihilizma, i to putem isto tako nihilističkog bezuvjetnog samopotvrđivanja života kao vječnog vraćanja jednakog. Preko volje koja u onome Ništa besmislenosti i bescilnosti, kao karakteristici modernog doba, postavlja vječno vraćanje jednakoga, a na osnovi dosežive moći raspolaganja svijetom i, istovremeno, postavljajući takve ciljeve koji čine život vrijednim i dostojnim da ga se uvijek iznova proživljava, a to znači da ga se može bezuvjetno potvrđivati.

Drugi određujući vid je Marxov nacrt pozitivnog komunizma, u kojem se na temelju kritike spekulativne filozofije klasičnog idealizma daje projekt stanja u kojem čovjek prevladavanjem otuđenja realizira svoju vrstu u liku potpunog podruštvljavanja, i time sa svake strane, tj. kao biće vrste i kao individualno biće, zadobiva predmetnu stvarnost. Može se reći da Nietzsche i Marx iz temeljno različitih perspektiva, Nietzsche s obzirom na nihilizam, a Marx iz obzora otuđenog rada, samootuđenja čovjeka, analiziraju isto stanje stvari: napredujuće uvlačenje svijeta u subjektivnost subjekta posredstvom tehnički određenih znanosti, koje tek osposobljavaju čovjeka da neograničeno razvija i realizira svoje proizvodne snage. Dakako, Marxovo i Nietzscheovo mišljenje u polazištu se razlikuju, prije svega s obzirom na rješenja, naime animalnost u smislu Nietzschea dolazi do aktualnosti ukoliko je prožimaju i njome vladaju tehničke znanosti. Po Marxu je industrijsko društvo samo stoga predmetna opstojnost rodnog bića čovjeka što su znanosti postale temelj života uopće, i to prema njegovim vlastitim riječima.

Treći vid je demokratska volja za jednakosti, naime moderni tehničko-znanstveni civilizacijski proces uopće nije moguć bez demokracije kao takve, dakle jednakosti svih ljudi kao ljudi. Nitko nije u stanju predvidjeti latentne potencije ljudskih proizvodnih snaga pa stoga demokratska volja za jednakosti predstavlja izazov za tehnički označeno znanje, a ono s druge strane potrebuje volju za jednakosti kao uvjet mogućnosti vlastita razvoja i vladavine.

Četvrti vid predstavlja se kao jedinstvo znanosti i tehnike, a to je istovremeno vladajući i određujući momenat modernog svijeta. Jedinstvo znanosti i tehnike čini posredujuću sredinu modernog svijeta, jer upravo to jedinstvo znanosti i tehnike posreduje sve temeljne vidove modernog svijeta, kako sa samima sobom, tako i međusobno. Prema tome, kada promatramo različite vidove svijeta suvremenosti u njihovu međusobnom odnošenju, tada se kroz sve nazire jedno i isto: tehnički označene znanosti koje posreduju svaki vid sa samim sobom i svakog sa svakim.

Time se postavlja jednostavno pitanje: što je to što ujedinjuje i posreduje svijet i čovjeka i kako? Ako je, međutim, tehnički označeno znanje ono što ovladava svim egzistentnim odnošenjima čovjeka i međusobno ih posreduje, ako je ono, prema tome, posredujuća sredina modernog svijeta, tada je samo to znanje nužno posrednost svega posredovanog i stoga samo nešto neposredno. Ali ono neposredno, što međusobno posreduje sve ostalo, može se s pravom nazvati povijesni usud u kojem stoji čovjek. Prema tome, pitajući o toj posredujućoj sredini modernog svijeta pitamo o našem vlastitom ljudskom

usudu i mogućnostima njemu primjerenog ljudskog ponašanja. Ono što ovdje nazivamo usud jednako je udaljeno od vulgarne predodžbe sudbine kao i od tehnicističke interpretacije povijesti po kojoj je čovjek samovoljni stvaratelj povijesti. Dakako, o teologijskoj predodžbi božanske providnosti, božanske povijesne providnosti, mi od strane filozofije nismo u stanju uopće ništa reći, jer su takva domišljanja izvan vidokruga filozofijskog, pojmovnog razmatranja.

Iz dosada izloženog, naša se zadaća postavlja kao pitanje o biti tehnički označenih znanosti koje sukladno svojoj tehničkoj strukturi neposredno određuju životnu praksu. Takozvane analitičke empirijske znanosti u načelu imaju karakter heautonomije, tj. ne autonomije, jer ne daju zakone djelotvornosti prirode, djelovanja prirode, već samo svojih vlastitih metoda i postupaka, a pri tome postupaju po načelu: uspostaviti što je moguće sistematičnije jedinstvo s obzirom na empirijsku raznovrsnost, a to znači ono činjenično dato preobraziti, koliko je god to moguće, u nešto nužno, naime u znanstveni predmet. Stoga se može reći da se pojedinačne znanosti uspostavljaju putem od njih samih postavljenih metoda, a koje se uvijek iznova moraju potvrđivati. Drugim riječima, znanosti se same uspostavljaju pod jedinstvenom predodžbom sistematskog sklopa zakona, i to kako prirode tako i u suvremeno doba društva u liku društvenih znanosti. Njihova istraživanja vođena su namjerom izvedbe, provedbe te predodžbe, a takvo ustrojstvo, naime, uzeti kao zadaću, provedbu nečeg predočenog, neke predodžbe, jest htjenje volje. Stoga se može reći da je cjelokupno moderno znanstveno istraživanje izraz te i takve volje, pa se i zato neposredno i postavlja pitanje biti te volje.

U mjeri u kojoj čovjek spoznaje zakone djelovanja prirode, odnosno prozire uvjete njezina djelovanja postaje samo prirodno djelovanje sve više i više mogućnost volje. Posljedice tih spoznaja su izvanredno dalekosežne, naime one idu tako daleko da samo djelovanje prirode, kojim mi sada raspolazemo na osnovi naših znanja, povratno djeluje na samu prirodu i u samoj prirodi oslobađa djelotvornosti koje u njoj samoj spontano nisu date, primjerice oslobađanje atomske energije. To znači da znanosti putem spoznaje uvjeta djelotvornosti preobražavaju bića u raspoložive izvore djelovanja, koji se prema našoj potrebi u svako vrijeme mogu potaknuti na djelovanje, i to na temelju spoznaje zakona djelovanja. Tek na temelju tih mogućnosti može se vidjeti što hoće, tj. što jest ta volja koja ovladava znanostima, naime, očito je riječ o tome da je u njezinoj moći, na njezinu raspolaganju ovladavanje mogućnostima djelovanja i djelotvornosti, odnosno sve su mogućnosti djelovanja i djelotvornosti podložne toj volji. Prema tome volja koja vlada u znanostima nije volja uma k samom sebi kao u tradiciji, primjerice volja duha k samom sebi, kao kod Hegela, niti volja k životu, kao kod Schopenhauera, ili volja za moć, kao kod Nietzschea. To je volja koja hoće jedino samu sebe, volja koja hoće samo svoju volju, naime radi se o volji za voljom koja je sve više i više prevladavajuća zbiljnost modernog svijeta.

Dakako, time se postavlja pitanje podrijetla, odnosno otkuda dolazi ta volja koja prozima moderni svijet. Mogući odgovor nazire se ako se za polazište promišljanja uzme Kantova filozofija, tj. u njegovom transcendentalnom mišljenju zadobiva bitak bića oznaku predmetnosti predmeta moguće spoznaje za spoznajući subjekt koji je čovjek. Bit predmeta kao takvu, tj. predmetnost samu, čini sistem kako ga je Kant koncipirao u Sustavu načela *Kritike čistog uma*. Taj sistem načela je transcendentalno označena ontologija ili navlastita

ontologija novovjekovlja. Ako, dakle spoznaja treba biti primjerena biti onoga što jest, naime predmeta, tada spoznaja mora biti usmjerena ka uspostavljanju sistema u okviru empirijski datih predmeta i, koliko kod je to moguće, stvarnom sistematskom jedinstvu. Time ona može postati adekvatna biti predmeta, biti predmeta koja je, naime, sama sistematsko jedinstvo. Stoga se i od spoznaje zahtijeva, od biti predmeta spoznaje, tj. od predmetnosti same, a u okviru iskustava gdje su nam i predmeti i jedino i dati, da proizvede neko moguće jedinstvo iskustveno-zakonomjernog sustava, dakle neki sistem, na osnovi kojega bi odgovarala biti samog predmeta. Spoznaja odgovara tome zahtjevu samog predmeta na taj način da unaprijed stavlja cjelinu bića u okvir predodžbe mogućeg zakonomjernog jedinstva i tu predodžbu a priori svagdje provodi kao svoj postulat. Zato i znanstvena spoznaja postaje osebniji način htjenja volje, s time da to htjenje, ta volja, odgovara bitku samom.

Iz toga slijedi da je čovjek istovremeno i izazvan od samog bitka, a nakon što je on razotkriven kao predmetnost predmeta, da si predočava cjelinu bića kao predmet znanstvene obrade, odnosno cjelina bića se osigurava kao raspoložive tvornosti i tvorevine (u smislu da nam neprestance stoje na raspolaganju), a na temelju spoznaje uvjeta djelotvornosti, tj. zakona djelovanja. I, dakako, čovjek odgovara tome izazovu, jer njegova bit počiva jedino i samo u tome odnosećem odgovaranju spram bitka. On odgovara tome izazovu transcendentno mišljenog bitka ukoliko svagdje smjera k uspostavljanju i postavljanju bića kao predmeta zakonomjernog djelovanja, odnosno čovjek je sada od bitka tako postavljen da uvijek shvaća, postavlja i osigurava biće kao jedinstvenu cjelinu tvornosti i tvorevina. Jedinstvo tog međusobnog postavljanja bitka i čovjeka, naime da bitak postavlja čovjeka kao onoga koji obrađuje biće kao osiguranu zbiljnost tehničko-znanstvenog pristupa, Heidegger je, kao što je poznato, nazvao »postav«. (Taj Heideggerov novi, netradicionalni termin sadrži u svom značenju nešto što je neprevodivo na hrvatski jezik, naime termin je izabran i u tome značenju dat, između ostalog, i na osnovi etimologijske analogije njemačkih termina »Gesetz« i »Gestell«). Naime, zakon je dat, i djelatan je, ako je time da je nešto postavljeno istovremeno i dato nešto drugo, kao postavljeno ili uzrokovano. Stoga i Heidegger govori o »postavu« kao o skupu međusobnih postavljanja, pri čemu bitak postavlja i izaziva čovjeka da postavlja bića prema jedinstvu zakonomjernog djelovanja putem razradbe i postavljanja svih zakona djelovanja u mikro i makro sferi, u prirodi i u društvu, a tome »postavu«, postavljenosti, čovjek odgovara na taj način da svagdje postavlja biće u smislu jedinstva zakonomjernog djelovanja. U tako razumljenom »postavu« stoji čovjek suvremenog doba, a i u njemu je isto tako data i bit tehnički označenih znanosti.

Međutim, čovjek koji egzistira u epohi bitka koji se manifestira kao »postav« nije u stanju sa svoje strane zadobiti predmetnu predodžbu toga što se misli terminom »postav«, a to zatim znači da cjelina predmeta spoznaje ne dospijeva do biti onog što jest »postav«, tj. do biti tehnički označenih znanosti. Ni jedna predmetna predodžba, bilo kako diferencirana i precizna, nije u stanju dosegnuti bit tehničkih znanosti koje su utemeljene i date, tj. počivaju u suvremenoj epohi bitka kao »postav«, a u kojem je jednako tako čovjek postavljen, izazvan i egzistira.

U vrijeme vladavine tehnički označenog znanja to znanje je posredujuća sredina svih temeljnih pojava modernog svijeta, i to u obliku vladavine onoga

što označavamo kao »postav«. Ali što se sada u doba vladavine »postava« zbiva s bitkom, odnosno kako sada stoji s pitanjem o biti čovjeka. To pitanje, naime, proizlazi iz uvida da su i znanje i težnja ka znanju proizišli iz pitanja o bitku bića, pa je i stoga znanje pojedinačnih znanosti dugo bilo utemeljeno u ontološkom znanju. No sada se pojedinačnim znanostima pojedinačna bića više ne pojavljuju u svjetlu bitka, one se s bićem više ne susreću kao s nečim opstojecim, već kao puko nazočnim, kao datim, dakle pozitivnim, pa je stoga i njihov pristup biću kao biću pozitivistički. Kao posljedica vladavine pozitivističkih znanosti i čovjekom danas vlada mišljenje koje ispušta i zaobilazi pitanje o bitku. Bitak više ne dopijeva i nije pripušten u područje mišljenja, odnosno bitak se izmiče mišljenju, a to ima dalekosežne posljedice budući da čovjek upravo u mišljenju nalazi temeljno određenje svojeg bića, jer čovjek može biti i jest biće djelovanja, prakse, tek time da je misleće biće. To ispuštanje i zaobilaženje bitka u mišljenju može se označiti kao zaborav bitka, a to se tiče čovjeka u samoj njegovoj biti, naime kada se prihvaća temeljni filozofijski uvid da je bit čovjeka u mišljenju, a da mišljenje sa svoje strane počiva u odnosu spram bitka. Ali što zapravo znači zaborav bitka? Zaborav je uvijek određen s dvije crte: naime kada se nešto prisutno i očevidno izmiče u skrivenost, ali na taj način da se samo to izmicanje isto tako izmiče, odnosno ostaje skriveno, drugim riječima zaboravu bitno pripada da se sam zaboravlja. Dakle, zaborav ne pogađa samo čovjeka, već isto tako i bitak, odnosno izmicanje bitka u znanstveno-tehničkom mišljenju odgovara odlaženju bitka iz područja njegove nekadašnje otvorenosti u prikrivenost, tj. zaborav bitka pripada bitku, i to s obzirom na sam bitak. No moglo bi se pomisliti da se time želi ponovno uspostaviti stanje koje je vladalo prije nego što je bitak nastupio u otvorenost samog sebe i zaokupio ljudsko mišljenje, naime stanje prije povijesnog početka filozofijskog mišljenja i znanosti, tj. mitsko doba. Na izgled bi se moglo pomisliti da se moderni povijesni tijek ponovno približava mitskom razdoblju, no to bi bila iz temelja pogrešna predodžba, jer znanosti su proizišle iz mišljenja bića s obzirom na bitak, dakle iz filozofije, a tek je nadomještanjem filozofije osamostaljenim znanostima radikalno počelo ono što nazivamo zaborav bitka. I, dakako, razdoblje zaborava bitka ne može biti početak mitskog doba, već razdoblje bezuvjetne vladavine znanosti i ovaj na izgled nezadrživi nasrtaj tehničkih znanosti koje obuhvaćaju cjelokupnu opstojnost čovjeka, upravo dolazi iz tog zaborava bitka, tj. to je on sam. No upravo to ostaje prikriveno našem doba, jer zaborav bitka sam sebe zaboravlja u smislu proračunavanja cjeline bića u raspoložive tvornosti i tvorevine i na taj način još više zapada u prikrivenost. To isto tako znači da je i opstojnost čovjeka u tehničko-znanstvenom svijetu u temelju određena odnošenjem spram bitka koji je određen na način sebezaboravnosti zaborava, jer to upravo i jest ono čemu tehničke znanosti zahvaljuju svoj sveodređujući utjecaj. I u suvremeno doba čovjek kao čovjek ostaje pogođen bitkom, ali očito ne više bitkom kao bitkom, jer je bitak kao takav zapao u zaborav, a bitak koji se manifestira i pogađa čovjeka javlja se u specifičnom obličju kao ono Ništa i praznina. Od tog Ništa dolazi moderni nihilizam koji se širi na sva područja modernog života kao sveprožimajuća pustoš i praznina koja uvijek iznova pogađa i zahvaća čovjeka usred tehničko-znanstvenog svijeta.

Ako je stanje svijeta takvo, tada, čini nam se, nudi se mišljenju u okviru našeg doba jedinstvena mogućnost prevladavanja te svjetskopovijesne situaci-

je, a ta mogućnost proizlazi i nudi se iz samog bića znanstveno-tehnički označenog znanja. Ako se prihvati da čovjek nikada ne može, tako dugo dok egzistira kao čovjek, biti oslobođen odnošenja spram bitka, tada je on po svom određenju biće pogođeno i zahvaćeno bitkom. Ali u suvremeno doba u kojem je bitak zapao u zaborav to se odnošenje manifestira na način čovjekovog neprestanog prekoračenja tog zaborava, i to unatoč toj postojanoj pripremnosti, priređenosti i raspoloživosti bića u smislu njegove znanstveno-tehničke proračunatosti, tj. uporabivosti. Međutim, u tome svjetskoduhovnom sklopu nadaje se jedna posve nova mogućnost mišljenja, naime što bi bilo kada mi više ne bismo prelazili preko tog zaborava bitka koji nas se ipak nekako dotiče, već bismo mu se, naprotiv, jedanput čak i prepustili, tj. taj bismo fenomen pripustili u područje mišljenja. Mi smo, nedvojbeno, u stanju otkloniti se od znanstveno-tehničkog mišljenja, od njegove bitne specifičnosti, tj. od proračunate korisnosti cjeline bića i prikloniti se onom bitnom tog mišljenja, naime zaboravu bitka koji se sam zaboravlja, odnosno u tom slučaju mišljenje se posebice usmjerava spram tog zaborava. Tada se zaborav bitka pokazuje kao osobujna dimenzija skrivenosti bitka samog, a to odjedanput postaje jedinstvena prilika i nova do sada neprisutna iskustvena mogućnost mišljenja. U trenutku kada više ne zaboravljamo taj zaborav iskušavamo da k biti bitka samog pripada vlastita dimenzija prikrivenosti, i to čini jedno od temeljnih iskustava mišljenja u znanstveno-tehničko doba svijeta. Zaborav bitka se dapače pokazuje kao nešto što je navlastito samom bitku, naime prikrivenost se pokazuje kao jedna njegova vlastita dimenzija, s time što se sada ta prikrivenost ne izmiče u zaborav već se sama očituje mišljenju, koje se opet, sa svoje strane, specifično obraća zaboravu. Mišljenje dopušta i omogućuje očitovanje te skrivenosti, njezin nadolazak u otvorenost mišljenja i ono je upravo mjesto i utočište te otvorenosti. U takvom sustavu stvari mišljenje iskušava sljedeće: bitak nije samo, kako je smatrala sva tradicionalna filozofija, određen otvorenosti — tako je bitak određen još od Grka — već je bitku kao prvo svojstvena neka prvotna dimenzija skrivenosti i skrovitosti, odnosno bit bitka pokazuje se u razotkrivenosti. Razotkrivenosti pripada uvijek dvojako: skrivenost, a polazeći od nečeg skrivenog počinje nadolazak u otvorenost. Ali to istovremeno znači da bitak prestaje biti prva, posljednja i odlučujuća misao mišljenja, budući da se ispostavilo da je bitak u svojoj biti označen događanjem koje se može nazvati razotkrivanjem. S tim razotkrivanjem bitka i od njega tek proizlazi čovječnost čovjeka, naime bića koga se tiče bitak ali i bića koje bitak zahvaća i razvija. To razotkrivanje preko kojega čovjek tek dospijeva do svoje ljudske biti, i čime tek započinje ljudska povijest, Heidegger je nazvao »događaj«. (Kao termin za pojmovni sklop koji se ovdje razmatra riječ događaj određena je u dva značenja: 1. na temelju etimologije njemačkog izraza »eräugen« koji upućuje na očevidnost, nešto iznijeti pred oči i 2. neovisno od etimologije u značenju: nešto dovesti do njegove vlastitosti i u tome ga usčuvati i održavati.) Stoga nam »događaj« ili razotkrivanje bitka, tj. ono što se time misli, dakako, ako smo na to spremni, daje mogućnost iskušavanja i mišljenja biti tehničkih znanosti i dovodi bitak i čovjeka do njihove vlastitosti, i to na temelju međusobne pripadnosti, jer čovjek je čovjek samo po toj pogodnosti bitkom, a bitak kao bitak jest samo ukoliko zahvaća čovjeka.

Bit tehničkog svijeta je prema tome dvojaka: na jednoj strani krajni zaborav bitka koji se sam zaboravlja, a iz toga proizlazi krajnja ugroženost biti

čovjeka i ljudskog svijeta. I stoga čovjek u zahvaćanju, preuzimanju i otvaranju bitka za sva bića upravo i doseže osobitu odliku svog bića. S druge strane, ako se mi zbiljski damo zahvatiti tim zaboravom bitka, tako da on postaje doista stvar našeg mišljenja, tada je sam znanstveno-tehnički svijet jedinstveno upućivanje ili otvaranje mogućnosti zahvaćanja onoga što nazivamo »događaj«, naime, onoga što dovodi čovjeka i bitak do njihove pojedinačne vlastitosti, a na temelju njihove međusobne pripadnosti, omogućujući tako da čovjek kao čovjek može opstojati u ovom svijetu.

Prihvaćanjem takvog mišljenja iz temelja bi se promijenilo ponašanje čovjeka, jer prisvajajući takvo mišljenje čovjek bi odustao od shvaćanja i postupanja sa svim prisutnim bićima jedino sa stajališta proračuna njegovih uvjeta djelovanja u raspoložive i opozive tvornosti i tvorevine, u smislu neprestane pripravnosti sirovina obrade i preradbe. Čovjek bi prepustio svakom pojedinačnom biću način njegove prisutnosti, datosti u svijetu, ali i način i vrstu kako ono, prisutno biće, zahvaća čovjeka. Stvari svijeta i čovjek sam bili bi oslobođeni uvjetovanja svojih mogućnosti znanstveno-tehničkim proračunom, odnosno bilo bi im dato tako nešto kao neki međuprostor ili polje za razvoj i ostvarenje njihovih vlastitih bitnih mogućnosti u okviru događanja svijeta.

Predmeti znanstveno-tehničke civilizacije koji su nam neophodni ostaju naša nužna pomagala, njih nije ni potrebno niti poželjno naprosto odbaciti, već ih valja prihvaćati u njihovoj zbiljskoj korisnosti, a to istodobno znači kao ono što te naprave jesu: predmeti koji nemaju nikakvu apsolutnu vrijednost i zahtjev spram nas, a posebice ne u smislu neprestanog potenciranja vlastite perfekcije, i to na način stalnog nadilaženja samih sebe, u smislu uvijek novih uporabnih mogućnosti, već se njihova bit ispunjava i iscrpljuje u zbiljskom pomaganju i služenju ljudski dostojnog opstanka čovjeka. Ukoliko su te tehničke sprave i pomagala neophodni i korisni za ljudski dostojan opstanak svih ljudi njih se cijeni, upotrebljava i čuva.

Pesimističko stajalište spram tehnike je reakcionarno, jer ono u tehnici vidi jedino razaranje takozvanih prirodno proizišlih oblika života, a optimističko je površno i lakomisleno, jer vjeruje da je dostatno i moguće zadobiti vlast nad uspjesima znanstveno-tehničkog razvitka kao sredstva za opći probitak čovječanstva. Ni jedno od ta dva stajališta ne uviđa bit tehnologije, tehnike, naime od nje proizlazećeg ugrožavanja bića čovjeka, kao ni istovremeno otvaranje pristupa u bit događanja svijeta i čovjeka kao »događaj«. Međutim, uvijek valja imati na umu da znanstveno-tehničko mišljenje kao takvo nikada ne dopušta promišljanje biti i podrijetla tehničkih znanosti, već naprotiv filozofijsko mišljenje prokazuje kao izmišljanje pukih misaonih tvorevina.

Danas je neophodno i nužno mišljenje koje promišlja znanstveno-tehnički označeno znanje, znanje koje posreduje sve temeljne vidove suvremenog svijeta sa samim sobom i međusobno, pa je stoga i ono ujedinjujuće i određujuće suvremenog doba. Mi smo u stanju samo onda misliti to središte, sredinu koja u sebi drži moderni svijet, dakle ono što jest, ako istovremeno promišljamo njegovu »otkuda« i »kamo«, dakle ako ga shvaćamo povijesno. Naime, taj moderni scijentistički tehnički svijet jest i biva povijesno, budući da se nalazi i jest na putu od nekog »otkuda« k nekom »kamo«. Ono »otkuda« nam je poznato, to je ontologijska metafizika u svojim povijesnim mijenama, a ono »kamo«, i to je samo slutnja i nagađanje, mogući je obrat znanstveno-tehničkog svijeta u novu epohu bitka koju nazivamo »događaj«. Ovo naše suvremeno doba, znan-

stveno-tehnički svijet, može se označiti kao nešto između, kao prolaz koji je razdoblje krajnjeg zaborava bitka i kao takvo vrijeme krajnje ugroženosti bića čovjeka kao čovjeka.

Ako biti bitka pripada odnošenje bitka k čovjeku kao mislećem biću, a ako zatim tehnički označeno znanje čini bitak onog što jest suvremeno doba, i ako se konačno i taj način života bitka nalazi u tijeku povijesnih mijena, tada čovjek nužno, po svojoj biti sudjeluje u tim mijenama. Dakle, odlučan je način našeg pristupa bitku, odnosno na koji način i kako mi uopće mislimo, naime, da li se sve naše mišljenje iscrpljuje u proračunavanju djelovanja pojedinačnog bića, promatranog isključivo sa stajališta tvornosti, tj. kao najrazličitije i najfantastičnije sirovine obradbe i preradbe, i to isključivo po kriteriju novih i viših mogućnosti uspjeha. A mi na žalost često lakomisleno vjerujemo da su ti najraznovrsniji »uspjesi« proizvodi našeg autonomnog htjenja i suverene volje. Stoga je danas prije svega nužan i neophodan drugačiji način mišljenja, a tek onda i zatim djelovanje.

Znanstveno-tehnički svijet nastao je i započeo u mišljenju i s mišljenjem i završit će s mišljenjem ili u opustošenju ljudskog svijeta ili u prijelazu u drugačiji usud bitka i čovjeka, jer oboje su oduvijek jedno, pa stoga i sve ovisi o načinu mišljenja.

Goran Gretić

WHAT TIME IS CONTEMPORARY?

Summary

Having analysed the essence of modern time on the example of Heidegger's philosophy the author concludes as follows:

»Today such thinking is indispensable and necessary that thinks knowledge with a scientific and technical mark, a knowledge that mediates between all the fundamental aspects of the contemporary world and oneself as well as among themselves, and as therefore that which unites and defines the contemporary era. We can think that centre, that middle that holds the modern world, i.e. that which is, within itself, if at the same time we think its »where from« and »where to«, that is, if we understand it historically. Namely, that modern, scientific technical world is and exists historically as it finds itself and is on the way from some »where from« to some »where to«. That »where from« is known to us, it is ontological metaphysics in all its historical alterations, and that »where to«, and that is only intimation and guessing, is a possible turn of the scientific and technical world into a new epoch of Being that we call »event«. This contemporary time of ours, the world of science and technology, can be called something in between, a passage which is the period of the extreme forgetfulness of Being and as such the time of the extreme imperilment of the being of man as man.

The world of science and technology came into being and began in thinking and with thinking and will end with thinking or in the devastation of the human world or in the transition into a different destiny of Being and of man, for both have always been one; and this is why all depends on the way of thinking.